

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST
Ivana Lučića 3, 10 000 ZAGREB**

**Kolegij: KRIZE U SOCIJALIZMU – SREDNJA I JUGOISTOČNA EUROPA OD
1945. DO 1991.**

**Prof. dr. sc. Tvrtko Jakovina
e-mail: Tvrtko.Jakovina@ffzg.hr**

CILJ KOLEGIJA

Kolegij “Krizе u socijalizmu - Srednja i Jugoistočna Europa od 1945. do 1991.” detaljnijim opisom nekoliko dramatičnih događaja u socijalističkim zemljama ima za cilj osvijetliti važne epizode Hladnog rata, ali i zbivanja koja su bitno odredila razvoj svake zemlje nekadašnje socijalističke obitelji. Moderna je Mađarska nerazumljiva bez poznavanja protagonista i zbivanja 1956. godine, a Poljska bez shvaćanja uspona sindikata “Solidarnost” i uvođenja ratnog stanja 1980./1981. godine.

Nakon 1945. i završetka Drugog svjetskog rata, svijet se “smanjio” i globalizirao. Kriza u udaljenim zemljama poput Vijetnama ili Afganistana imala je svoj opipljiv odraz u Poljskoj ili Jugoslaviji. Kriza u Mađarskoj ili Čehoslovačkoj uzdrmala je ne samo zemlje socijalističkog lagera, već i ostatak svijeta. U isto vrijeme, udaljenost između Bratislave i Beča, primjerice, povećala se bez obzira na geografsku bliskost, dok su se, zemljopisno daleki, Peking i Tirana, jedno vrijeme posve približili.

Svaka od kriza u socijalističkim zemljama, od jugoslavenske 1948. do pada socijalističkih režima krajem osamdesetih, ima neke zajedničke osobine, kao i specifičnosti. Neke su zemlje bile trajno buntovne i samostalnije u odnosu na krajnje ishodište većine socijalističkih režima u Moskvi, neke su bile posve pokorne. Koncentrirajući se na krize i pobune u zemljama socijalizma, kolegij bi treba pokazati što je krize uzrokovalo, kako su rješavane pedesetih, a kako osamdesetih godina, kakav su utjecaj imale na ukupnu svjetsku povijest i povijest lijevih partija na Zapadu, koliko su njezine posljedice i danas važne i prisutne u svakom od društava Srednje i Jugoistočne Europe.

SADRŽAJ KOLEGIJA

U zasebnim će se predavanjima govoriti o Jugoslavenskoj 1948., Berlinu 1953., Mađarskoj 1956., Albaniji i Kini 1960./1961., Čehoslovačkoj 1968., Afganistanskoj invaziji i utjecaju na Europu 1979., krizi u Poljskoj 1980./1981., raspadu socijalističkih režima u Istočnoj Europi (Srednjoj i Jugoistočnoj Europi) od 1988. do 1991. godine. Naglasak je na prepoznavanju specifičnosti, ali i sličnosti svakog navedenog događaja, uočavanja važnosti svake od kriza za zemlje lagera i svijeta, a onda i nacionalnu povijest svake od navedenih zemalja.

U uvodnom predavanju opisat će se početak socijalističkog eksperimenta u Sovjetskom Savezu, pa prilike u Europi tijekom Drugog svjetskog rata i dolazak Crvene armije do Berlina. Posebno će se govoriti o uspostavi „narodnih demokracija“ od

Szczecina do Trsta. Naglasak kolegija je na detaljnijem opisu nekoliko kriza u različitim zemljama socijalističkog svijeta. Moguće je dodirnuti i neke druge krize koje su značajno utjecale na cijeli svijet i socijalistički lager, poput Kubanske raketne krize, krize u odnosima s Kinom, Vijetnamski rat, intervencije u Angoli i Etiopiji.

OBLICI NASTAVE

Sve navedene teme u kolegiju bit će spomenute i kontekstualizirane. Tijekom prva dva tjedna predavanja dogovorom nastavnika i studenata izabrat će se događaji koji će se obrađivati detaljnije, po mogućnosti uz ponekog gosta predavača, arhivske i filmske zapise. Ocjena kolegija formira se iz više elemenata, kao što je aktivno sudjelovanje u radu seminara, pisani radovi (kvizovi znanja, završni eseji i seminari/prikazi).

NAČIN POLAGANJA ISPITA

Ocjena se formira na temelju aktivnosti na satu, broja bodova skupljenih u kvizu znanja (nakon 1/3 nastave), seminarskog rada (polovica kolegija) i završnog ispita znanja koji čine ID-pitanja, kraći i duži eseji.

NAČIN VREDNOVANJA ISPITA

Položeni ispit iz ovog kolegija vrednuje se sa 6 ETCS bodova.

NAČIN PRAĆENJA KVALITETE NASTAVE

Tijekom semestra uvijek je moguće razgovarati s nastavnikom ili pismeno podnijeti pritužbu. Na kraju semestra anonimno se anketiraju svi polaznici o različitim elementima nastave (stručnosti nastavnika, otvorenosti prema studentima, kvaliteti literature i sl.). Ankete odlaze Vijeću poslijediplomskoga specijalističkog studija.

OBVEZATNA LITERATURA

Calvocoressi, Peter (2003). *Svjetska politika nakon 1945*. Zagreb: Nakladni zavod Globus. (dijelovi o Srednjoj i Istočnoj Europi)

Crampton, R. J. (2002). *The Balkans since the Second World War*. London: Longman.

(Treći naslov ovisi o izabranim temama koje će se detaljnije obrađivati).

PREPORUČENA LITERATURA

(O svakom od navedenih pitanja postoji golema literatura. Ovdje su navedeni tek najznačajniji specijalistički i opći radovi, uglavnom oni lako dostupni u Hrvatskoj. Za one fenomene o kojima će se govoriti više, popis literature bit će proširen.)

- Banac, Ivo (1990). *Sa Staljinom protiv Tita*. Zagreb: Globus.
- Bekes, Csaba (ur.). *The 1956 Hungarian Revolution: A History in Documents*, Compiled, edited and introduced by, Byrne, Malcolm, Rainer, János M., CEU Press: Budapest 2002.
- Bekić, Darko (1988). *Jugoslavija u hladnom ratu*. Zagreb: Globus.
- Bohlen, E. Charles (1976). *Svjedok povijesti 1929-1969*. Zagreb: Globus.
- Calvocoressi, Peter (2003). *Svjetska politika nakon 1945*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Courtois, Stephane, Werth, Nicolas, Panne, Jean-Louis, Paczkowski, Andrzej, Bartošek, Karel, Margolin, Jean-Louis (1999). *Crna knjiga komunizma*. Zagreb: Golden marketing/Tehnička knjiga.
- Crampton, R. J. (2002). *The Balkans since the Second World War*. London: Longman.
- Gati, Charles (2006). *Failed Illusions, Moscow, Washington, Budapest and the 1956. Hungarian Revolt*. Washington: Woodrow Wilson Center Press/ Stanford University Press.
- Glenny, Misha (1999). *The Balkans. Nationalism, War and the Great Powers, 1804-1999*. London: Penguin Books.
- Jakovina, Tvrtko (2003). *Američki komunistički saveznik, Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države 1945-1955*. Zagreb: Profil/ Srednja Europa.
- Kenney, Padraic (2007). *Breme slobode, Istočna Europa nakon 1989. godine*. Zagreb: Srednja Europa.
- Mićunović, Veljko (1977). *Moskovske godine 1956/1958*. Zagreb: Liber.
- Orlandić, Marko (2002). *U predvečerje sloma. Sjećanja jugoslavenskog ambasadora u Moskvi 1979-1982*. Podgorica: NJP Pobjeda.
- Paczkowski, Andrzej (2001). *Polja stoljeća povijesti Poljske, 1939.-1989*. Zagreb: Profil/ Srednja Europa.
- Taubman, William (2003). *Khrushchev, The Man and His Era*. London: Free Press.
- Wolf, Markus (2004). *Čovjek bez lica, Šef špijuna u tajnom ratu*. Zagreb: Golden marketing/ Tehnička knjiga.
- Young, John W., Kent, John (2004). *International Relations Since 1945, A Global History*. Oxford: Oxford University Press.
- Zelmanović, Đorđe (2006). *Mađarska jesen 1956*. Zagreb: Fraktura.
- Zubok, Vladislav, Pleshakov, Konstantine (1997). *Inside the Kremlin's Cold War, From Stalin to Khrushchev*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

ŽIVOTOPIS

Tvrtko Jakovina

ADRESA

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest
Ivana Lučića 3
HR-10 000 Zagreb, Hrvatska
Telefon 385 1 6120 153
Fax 385 1 6156 879
e-mail: Tvrtko.Jakovina@ffzg.hr

ROĐEN

2. ožujka 1972. u Požegi. Državljanin Republike Hrvatske.

VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

1991.-1996: Jednopedmetni studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, akademsko zvanje diplomirani povjesničar
1996.-1997: Poslijediplomski studij American Studies, Katholieke Universiteit Leuven, Belgija. Potpuna istovrijednost priznata 3. ožujka 1998.; magistar znanosti.
2002. Obranjen doktorski rad „Utjecaj SAD na društveni i politički život Hrvatske 1945.-1955.“ na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

VISOKOŠKOLSKA NASTAVA

1999. (ožujak-rujan): Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“
1999.-2002: asistent, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu
2003.-2007: docent, Odsjek za povijest FF-a
2007. izvanredni profesor, Odsjek za povijest FF-a

ISTRAŽIVAČKI RAD

Dominantne su teme iz razdoblja Hladnog rata (vanjska politika Titove Jugoslavije, odnosi SAD-a i FNRJ/SFRJ, Hrvatsko proljeće, razdoblje detanta, kraj Hladnog rata). Pisanje biografije Budimira Lončara. Manji dio radova govori o temama iz vremena hrvatske samostalnosti i Drugog svjetskog rata, a dio problematizira prostor Požeštine. Drugi važni dio rada čini suočavanje s prošlošću.

ISTRAŽIVAČKO ISKUSTVO

Sudjelovanje u znanstveno-istraživačkim projektima

Hrvati i slavenske integracijske ideologije u 19. i 20. stoljeću (voditelj projekta dr. sc. Damir Agičić)

Međudnos politike i gospodarstva u hrvatskom društvu u 20. stoljeću (voditeljica projekta dr. Mira Kolar).

Od 2007. godine vodim znanstveni projekt *Hrvatska u socijalističkoj Jugoslaviji* koji je dio programa *Umjetnost, povijest, politika: Hrvatska i europski kulturni prostor 20. stoljeća* (na čijem je čelu akademik Tonko Maroević).

ISTRAŽIVAČKI BORAVCI U INOZEMSTVU

2000.-2001: Fulbright Visiting Scholar, Georgetown University, Washington DC.

Listopad 2003. - siječanj 2004.;
prosinač 2004. - ožujak 2005.;
siječanj - veljača 2006: Visiting Fellow, London School of Economics and Political Science, The Centre for the Study of Global Governance u Londonu.

2003. Seminar o Holokaustu u Jeruzalemu, Yad Vashem

SUDJELOVANJE NA KONFERENCIJAMA I GOSTUJUĆA PREDAVANJA

Od 2000. naovamo sudjelovao sam na konferencijama u Zagrebu, Puli, Dubrovniku; Bledu, Dobbiacu, Braunschweigu, Londonu, Parizu, Grazu, Washingtonu, Beogradu.

Predavanja sam održao u Woodrow Wilson Centru, Washington, nekoliko na London School of Economics, University College of London (School of Slavonic and East European Studies), Sveučilištima u Poznanju, Varšavi, Krakovu, Katovicama-Sosniovec, talijanskom Sveučilištu u Bolonji - Forli, Sveučilištu u Helsinkiju, Sveučilištu Lausanne, Švicarska.

STRUČNE AKTIVNOSTI

2002- Član predsjedništva Društva za hrvatsku povjesnicu

2005- Potpredsjednik Društva za hrvatsku povjesnicu

2006- Član Savjeta arhiva Centra za demokraciju i pravo "Miko Tripalo" u Zagrebu

2007- Član i potpredsjednik upravnog odbora Hrvatskog društva Fulbrightovaca – Croatian Fulbright Alumni Association

2007- Član Glavnog odbora Hrvatsko-američkog društva

Član uredništva časopisa *Historijski zbornik i Povijest u nastavi*.

NAGRADE

Državna nagrada za znanost u kategoriji znanstvenih novaka u području humanističkih znanosti 2004. godine za knjigu „*Socijalizam na američkoj pšenici 1948.-1963.*“
Godišnja nagrada Društva sveučilišnih nastavnika i drugih znanstvenika u Zagrebu za znanstvenu knjigu iz povijesti u području humanističkih znanosti 2003.g. („*Američki komunistički saveznik; Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države 1945.-1955.*“.)

RADOVI OBJAVLJENI U POSLJEDNJIH PET GODINA

Knjige

1. **Socijalizam na američkoj pšenici**, Matica hrvatska, 2002., Zagreb.
2. **Američki komunistički saveznik**; Hrvati, Titova Jugoslavija i Sjedinjene Američke Države 1945.-1955., Profil/Srednja Europa, 2003., Zagreb.

Znanstveni članci

1. **Od Tita do Badintera**, Periodizacija povijesti DFJ/FNRJ/SFRJ 1945.-1991., Hrvati i Poljaci, narodi daleki i bliski, Zbornik radova sa znanstvenog skupa hrvatskih i poljskih povjesničara, HNOPZ i FF Sveučilišta u Zagrebu, FF press, Zagreb 2003., 123-137.
2. **Je li Nixon doista podupirao Hrvatsko proljeće?**, Pro Historia Croatica 1, Zbornik uz 70. godišnjicu života Dragutina Pavličevića, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2002., 381-399.
3. **Tito i Nixon**, Kako je pripreman i što je značio Titov posjet Washingtonu 1971.?, Historijski zbornik, god. LV, Zagreb 2002, 167-197.
4. **Narodni kapitalizam protiv narodnih demokracija**. Američki super-market na Zagrebačkom velesajmu 1957. godine, Zbornik Mire Kolar Dimitrijević, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest, FF press, Zagreb 2003., 469 - 479.
5. **Titovi ciljevi sukladni su našima**, Američki izvori o Hrvatskom proljeću, Historijski zbornik LVI-LVII, Zagreb 2003./2004, 71-90.
6. **Hrvatska izlazi u svijet**, Hrvatska/Jugoslavija u svjetskoj politici 1945.-1991., Hrvatska politika u XX. stoljeću, Zbornik radova, Matica hrvatska, Zagreb 2006., 337-388.
7. **Jugoslavija, Hrvatsko proljeće i Sovjeti u detantu**, Kolo, Časopis Matice hrvatske 4, zima 2005., Zagreb, 153-185.
8. **Između kralja, poglavnika i maršala**, Odnos Saveznika prema Hrvatskoj/Jugoslaviji 1945., 1945. – razdjelnica hrvatske povijesti, Zbornik radova sa znanstvenog skupa, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2006., 169-185.
9. **Dejiny ako liečba**, Forum Scientiae et Sapientiae 2, Ročník XIV, Bratislava 2007.; 20-25.
10. **Sovjetska intervencija u Afganistanu 1979. i Titova smrt**, Historijski zbornik, god. LX (2007.), 297-322.

Stručni članci

1. **“Što je nama Hladni rat?”**, predgovor knjizi Davida Painterera, “Srednja Europa”,

- Zagreb 2002.
2. **Sjećanja koja čine povijest: Razgovor s Mirom Kreačićem**, jugoslavenskim veleposlanikom i diplomatom, Časopis za suvremenu povijest, god. 34, br. 3, 2002. Zagreb., 901-916.
 3. **Sjećanja koja čine povijest: Razgovor s Mirjanom Krstinić**, visokom dužnosnicom u vladama SRH i SFRJ, Časopis za suvremenu povijest, god. 35, br.1, 2003. Zagreb, 287-306.
 4. **To nije bio moj komunizam iako je bila moja prošlost** – razgovor s poljskim povjesničarom Andrzejom Paczkowskim, Časopis za suvremenu povijest, god. 35., br. 2, 2003, Zagreb, 625-632.
 5. **Sjećanja koja čine povijest: Razgovor sa Cvijetom Jobom**, dugogodišnjim diplomatom i veleposlanikom FNRJ/SFRJ, Časopis za suvremenu povijest, god. 35., br.3., Zagreb 2003., 1031-1048.
 6. **Psihotik na konju ili svjetlost hrvatskog naroda?**, Project on the European Dimension in History Teaching Conference on 1848 in European History, Braunschweig, Njemačka, Povijest u nastavi, god. I, br. 2, Zagreb 2003., 228-234.
 7. **Od benediktanaca do ionskih snopova**, znanstvenici i uglednici Požeštine - skica za buduću povijest, 380-401. U: Kulturna baština Požege i Požeštine, Spin Valis d.d., Požega 2004.
 8. **Povijest 20. stoljeća u kurikulumu povijesti u Hrvatskoj**. Kakva bi trebala biti i kakva jest naša nastava povijesti i zašto je 20. stoljeće najvažnije, Povijest u nastavi, Zagreb 2004., 68-76.
 9. **Hladni rat nije počeo konferencijom na Jalti!**, Vijeće Europe, Projekt o europskoj dimenziji u nastavi povijesti, Simpozij o «1945.», Jalta, Ukrajina 2.- 4. listopad 2003., Povijest u nastavi, Zagreb 2004., 205-213.
 10. **Sjećanje na Nixona i Tita**, Spomenica Filipu Potrebići, uredila Mirjana Matijević Sokol, Sveučilište u Zagrebu, Odsjek za povijest i Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, FF Press, Zagreb 2004., 435-454.
 11. **Sjećanja koja čine povijest: Razgovor s Ivicom Maštrukom**, veleposlanikom SFRJ u Vatikanu i hrvatskim veleposlanikom u Italiji, Grčkoj i Sloveniji, Časopis za suvremenu povijest, god. 37, br.1, 2005. Zagreb, 157-173.
 12. **Je li Hrvatska mogla bez KPH?**, pogovor knjizi «Hrvatska pod crvenom zvijezdom, KPH 1945.-1952., Organizacija, uloga, djelovanje» Berislava Jandrića, Srednja Europa, Zagreb 2005., 373-378.
 13. **Vrijeme uspona i stagnacije, Požega od 1945. do 2004.**, Pokušaj skiciranja povijesti grada u drugoj polovici 20. stoljeća, Historijski zbornik LVI-LVII, Zagreb 2003./2004., 39-69.
 14. **Hrvatska/Jugoslavija u svjetskoj politici 1945-1991., Što bi trebalo istraživati?**, Historijski zbornik LVI-LVII, Zagreb 2003./2004., 171-183.
 15. **Brijuni Paradise Islands next to the Goli otok (Bare Island) from Hell; Between the Two Worlds** - Croatia from 1991 to 2000; Croatia from 2000 to 2006 and onwards; In-Between, A book on the Croatian coast, global proceses, and how to live with them, Venice Biennale 2006., 172-177; 180-193, 236-239.
 16. **Tito je mladost, mladost je radost**, O Titu kao mitu, Proslava Dana mladosti u Kumrovcu, uredile Nevena Škrbić Alempijević i Kristi Mathiesen Hjemdahl, FF Press i Srednja Europa, Zagreb 2006; 165-176.
 17. **Trenutak katarze**, predgovor knjizi “Mađarska jesen 1956.” Đorđa Zelmanovića,

- Fraktura, Zaprešić 2006.; 5-23.
18. **Čovjek koj je stvarao povijest tražeći u njoj budućnost**, pogovor knjizi "Churchill i rat" Goeffreya Besta, Ljevak, Zagreb 2006.; 369-383.
 19. **Nezavisna Država Hrvatska u Hitlerovom osovinskom sustavu**, Memorijalni muzej Jasenovac, Spomen područje Jasenovac 2006.; 16-45.
 20. **Les Yougoslaves á la Conférence de paix de Paris et l'héritage de la première guerre mondiale**, Carrefours d'histories européennes, Perspectives multiples sur cinq moments de l'histoire de l'Europe, Editions du Consiel de l'Europe, Strasbourg Cedex, décembre 2006; 35-45.
Yugoslavs at the Paris Peace Conference and the legacy of the First World War, Crossroads of European Histories, Multiple outlooks on five key moments in the history of Europe, Council of Europe, Strasbourg Cedex, Decembre 2006; 187-197.
 21. **Hrvatska od 1918. do 1974: sreća, uspjesi i užasi**, Suvremene tendencije u hrvatskoj umjetnosti, katalog izložbe, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb 2007.; 12-17.
 22. **Idealističnoj, hrabroj (i ludoj) mladosti**, Predgovor knjizi Tihomira Ponoša „Na rubu revolucije, studenti '71“, Zagreb, Profil 2007.;5-12.
 23. **Velika trojica, NOV i POJ i vojska NDH 1945.**, Bleiburg i Križni put 1945., Zbornik radova sa znanstvenog skupa, Zagreb 12. travnja 2006., Savez antifafašističkih boraca i antifašista RH, Zagreb 2007.; 69-74.
 24. **Dodatak udžbenicima za najnoviju povijest u medijima ili Kako čitati sekundarne izvore u 21. stoljeću.** U: Jedna povijest, više historija, Dodatak udžbenicima s kronikom objavljivanja; Dokumenta – centar za suočavanje s prošlošću, Zagreb 2007., 67-83.

Udžbenici i nastavni materijal

1. **20th Century World History** 168-188; Social Science in South East Europe Syllabus Handbook, Centre for the Study of Global Governance, LSE, London 2007 (ed. Mary Kaldor, Vesna Bojčić-Dželilović, Denisa Kostovicova).
2. **Dodatak udžbenicima za najnoviju povijest** (uz Snježanu Koren i Magdalenu Najbar Agičić). U: Jedna povijest, više historija, Dodatak udžbenicima s kronikom objavljivanja; Dokumenta – centar za suočavanje s prošlošću, Zagreb 2007., 1-43.

RADOVI KOJI NASTAVNIKA KVALIFICIRAJU ZA IZVOĐENJE STUDIJSKOG KOLEGIJA „KRIZE U SOCIJALIZMU, Srednja i Jugoistočna Europa od 1945. do 1991.“

Osobito radovi navedeni pod 3, 4, 6, 7 i 10 u znanstvenim člancima; 4, 9, 17, 20, 22 u stručnim člancima.

POSljednji izbor u znanstveno-nastavno zvanje: 2007. godine.

